

Ignacij Voje

PRIKAZ ZGODOVINE CELJSKIH GROFOV V KOSOVIH DELIH

*Referat na kolokviju ob stoletnici rojstva
Milka Kosa v Ljubljani, 10. december 1992*

V razpravi »Pregled slovenske historiografije«, ki je izšla leta 1935¹ in v kateri daje Milko Kos dotlej najobsežnejši pregled slovenskega zgodovinopisja do začetka tridesetih let, je zapisal med drugim tudi naslednjo misel: »Pomanjkanje politične aktivnosti v slovenski zgodovini je eden med vzroki, da posvečajo Slovenci – posebno v zadnjih desetletjih – svoje raziskovanje radi problemom gospodarske, socialne, pravne in kolonizacijske zgodovine. V teh iščejo po pravici mnogo več 'slovenskega' nego v velikem delu svoje politične preteklosti.« To je bil tudi nekakšen moto Kosovega znanstvenega dela, kar potrjuje njegova obsežna bibliografija.² Obravnaval je sicer nekatera politična vprašanja slovenske srednjeveške zgodovine (vprašanja, vezana na delovanje Konstantina in Metoda, kneževino Karantanijo), vendar je ob pripravi izdaj srednjeveških urbarjev Slovenije posvetil največ dela obravnavi kolonizacijske in zlasti gospodarske zgodovine. To je potisnilo v zadnjih treh desetletjih njegovega življenja zanimanje za politično zgodovino srednjega veka precej v ozadje. Temeljito poznavanje virov za starejšo slovensko zgodovino je dalo Milku Kosu možnost, da je svoje raziskave strnil že leta 1933 v temeljni obdelavi slovenske zgodovine v srednjem veku v sintezi »Zgodovina Slovencev od naselitve do reformacije« (v predelani in dopolnjeni izdaji je izšla »Zgodovina Slovencev od naselitve do konca 15. stoletja« leta 1955 pri Slovenski Matici). Ko preletimo vsebino obeh izdaj, lahko ugotovimo, da je v sintezi slovenske srednjeveške zgodovine dal poseben poudarek temam svoje znanstvene usmeritve, t.j. smerem in tokovom poselitve slovenskega prostora, kolonizaciji in germanizaciji, oblikovanju slovenske etnične meje, agrarnim odnosom in položaju kmeta, toda ni zanemaril obravnave vrhne plasti družbe na slovenskih tleh, plemstvu. Tu mislim predvsem na prikaz dinastičnih teritorijev, položaja in vloge posameznih plemiških rodbin, širjenja Habsburžanov v slovenski prostor. Poseben poudarek je dal razvoju Celjskih grofov in njihovem pomenu v slovenski zgodovini. Takšna koncepcija pregleda slovenske srednjeveške zgodovine je pri Kosu povsem uravnotežena in zanika trditve tistih kritikov, ki očitajo slovenskim zgodovinarjem, da so v svojih obravnavah enostavno izključili tisti sloj, ki je zgoraj, to je plemstvo.³ Milko Kos je v zvezi s Celjskimi grofi, ki jim je v svojih zgodovinskih pregledih namenil posebno mesto, zapisal: »Njihova zgodovina ni neposredno zgodovina slovenskega ljudstva, kvečjemu je del zgodovine slovenske zemlje, pomembna pa ker kaže, kako je bila tudi zemlja naseljena po Slovencih, obvladovana po politiki in posestih Celjskih, eden faktorjev onodobne dinastične politike v širšem evropskem prostoru.⁴

Milko Kos se znanstveno ni posebej ukvarjal s Celjskimi grofi, ni napisal o razvoju te fevdalne rodbine obsežne monografije, je pa napisal več zanimivih pogledov na njihov razvoj in prispeval k raščiščevanju njihovega pomena in vloge v slovenski zgodovini. Ker je nakazal pri obravnavi njihove zgodovine nekaj originalnih izhodišč, predvsem pa, ker je odklonil določene attribute, ki so jih nekateri pripisovali Celjskim grofom iz političnih motivov, sem se odločil, da opozorim na te Kosove poglede.

¹ Jugoslavenski istorijski časopis, zv. 1, 1935, str. 8–21.

² B. Grafenauer, Bibliografski pregled del Milka Kosa, M. Kos, Srednjeveška zgodovina Slovencev, Ljubljana 1985, str. 371–384.

³ N. Klaić na okrogli mizi v Celju 1. 10. 1982 »Celjani v slovenskem in srednjeveškem prostoru«, Zgodovinski časopis, 37/1–2, Ljubljana 1983, str. 93–94, 110–111.

⁴ M. Kos, Grofje Celjski, Srednjeveška zgodovina Slovencev, Ljubljana 1985, str. 266–267.

Najobsežnejši pregled zgodovine Celjskih grofov je Milko Kos podal v obeh izdajah Zgodovine Slovencev (1933, 1955), ki pa ni povsem identičen. Krajši, zgoščen pregled je zajet v »Istoriji Slovenaca« v publikaciji »Slovenačka«, ki je izšla v Beogradu leta 1927, in v Zgodovini narodov Jugoslavije v I. delu (1953). Nadalje je v enciklopedični obliki obdelal Celjske grofe v Narodni enciklopediji SHS (1925, 1929), v Hrvatski enciklopediji (1942) in v Enciklopediji Jugoslavije v prvi hrvaški (1956) in drugi slovenski (1985) izdaji. Poleg tega je probleme zgodovinskega razvoja Celjskih grofov obdelal v polemičnem članku »Jesu li Celjski grofovi bili Jugosloveni?«⁵ in v predavanju »Grofje Celjski« leta 1937.⁶ Če strnemo vse te preglede in obravnave, ugotovimo, da so v 10 oziroma 12 delih, če upoštevamo, da je enak tekst izšel v dveh izdajah Narodne enciklopedije (latinični in cirilični) in obeh izdajah Enciklopedije Jugoslavije (hrvaški in slovenski). Prav te številke pa povedo, da je bil M. Kos tisti slovenski zgodovinar, ki je največkrat obravnaval v svojih delih zgodovino Celjskih grofov.

Ker pri Kosovih pregledih zgodovine Celjskih grofov ne gre za znanstvene študije, ni možno ugotoviti, kakšne vire je pri pisanju upošteval in na podlagi kakšne literature je te svoje preglede napisal. V nekaterih prispevkih se sicer sklicuje na posamezna historiografska dela (Celjska kronika, Thuroczy, pobožen kronist iz Porenja, Georgius Seruiensis) in prinaša krajše citate iz njih. Kot ugotavlja Bogo Grafenauer, so vsi slovenski zgodovinarji doslej obravnavali zgodovinski razvoj Celjskih grofov predvsem po regestih originalnih listin, ki so bile hranjene v dunajskem državnem arhivu. Kot mu je povedal Milko Kos, je tudi njegov oče Franc Kos na Dunaju prepisoval le regeste, ni pa šel skozi same dokumente.⁷ Tega dela tudi M. Kos ni opravil.

Ker je nekatere dogodke v zgodovini Celjskih grofov verjetno obravnaval le po dostopni literaturi, nas ne sme čuditi, da so se v objavljenih tekstih prikradle nekatere napake oziroma neskladja. Na nekatere takšne pomanjkljivosti bom skušal v referatu opozoriti in pri tem navesti novejšje izsledke zgodovinske znanosti. S sklepanjem rodbinskih zvez so skušali Celjani širiti svoj vpliv tudi izven teritorija, ki je bil v njihovi neposredni posesti. Grof Herman I. se je poročil s Katarino Kotromanić in s tem vzpostavil z Bosno neposredne stike, kar je Celjskim kasneje odpiralo možnosti za zasedbo bosenskega prestola. V prvih dveh prikazih (Narodni enciklopediji in Slovenački) je M. Kos zapisal, da je Heman I. vzel za ženo Katarino, hčerko bosenskega bana in kasneje kralja Tvrtka I. V Celjski kroniki beremo, »da je Ludvik Ogrski dal svojo svakinjo gospo Katarino, ki je bila upravičena dedinja bosenskega kraljestva, za zakonsko ženo omenjenemu grofu Hermanu zavoljo njegove velike vrline, potem, ko so ji dali veliko časti in premoženja«⁸. Vest v Celjski kroniki so nekateri zgodovinarji razlagali, da je bila Katarina hčerka kralja Tvrtka I.⁹ Srbski zgodovinar Ilaron Ruvarac je že leta 1892 zelo prepričljivo dokazal, da Katarina ni mogla biti hčerka Tvrtka I., kajti ta leta 1361 ni mogel imeti hčerke, godne za poroko. Po nekih ocenah naj bi bila rojena 1339.¹⁰ Katarina je bila rojena v enem treh zakonov bosenskega bana Stjepana II. Kotromanića.¹¹

⁵ Pravda 29. letn., Beograd 1933, Božični dodatek 6, 7, 8 in 9 januar, str. 31.

⁶ Predavanje je izšlo šele leta 1985 v publikaciji »Srednjeveška zgodovina Slovencev, str. 258–270.

⁷ Okrogla miza »Celjani v slovenskem in srednjeevropskem prostoru«, str. 94.

⁸ L. M. Golia, Kronika grofov Celjskih, Maribor 1972, str. 12.

⁹ V. Klaić, Poviest Bosne do propasti kraljevstva, Zagreb 1882. . . obrati se Tvrtko II (bil je sin Tvrtka I.) za pomoč tadanjemu banu slavonskomu Hermanu knezu celjskomu i zagoskomu, koji je bio sin sestre njegove Katarine; L. M. Golia, n.d., str. 94. . . . Herman I. si je pridobil nevesto globoko proti jugu pri bosenskem kralju Štefanu Tvrtku

¹⁰ Ilaron Ruvarac, Katarina, kći Tvrtka I. bana (od 1358–1377) i od 1377–1391 kralja bosanskog, Glasnik Zemaljskog muzeja, god. IV, knj. III. Sarajevo 1892, str. 205–211; Janko Orožen, Zgodovina Celja in okolice, I. del, Celje 1971, str. 140; Vladimir Corović, Historija Bosne, Beograd 1940, str. 273, op. 1; Povijest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do 1463, knj. I, Sarajevo 1942, str. 283; H. Dopsch, Die Grafen von Cilli – ein Forschungsproblem?, Südostdeutsches Archiv, Bd. XVII/XVIII, 1974/75, str. 14, op. 1; Pavo Živković, Tvrtko II, Tvrtković, Bosna u prvoj polovini XV stoljeća, Sarajevo 1981, str. 112; Ignacij Voje, Odnos Celjskih grofova prema političkim prilikama u Bosni i Hercegovini u XV vijeku, Radovi Muzeja grada Zenica, knj. III, 1973, str. 56.

¹¹ O porokah Stjepana II. Kotromanića je v Povijesti hrvatskih zemalja BiH zapisano: »Općenito se, i ako bez dokaza, uzima da nije došlo do ženidbe Stjepana Kotromanića sa kćerkom Majnhardta I, grofa Ortenburškoga g. 1319, kako je zagovarao Mladen Šubić. Stjepan se onda oženio g. 1323. s poljskom princezom Elizabetom. Medjutin mu je domalo umrla i prema dubrovačkim spomenicima Stjepan se opet oženio u lipnju g. 1328. a po treći put, takodje u lipnju g. 1335. u g. 1333. spominju mu se tri sina i nasljednika, a iste godine nalaze se vijesti da mu se rodio četvrti sin« (str. 284, op. 150). S. Ćirković, Istorija srednjovjekovne bosanske države, Beograd 1964, navaja na str. 364 tudi najnovije literaturo o porokah Stjepana II. Kotromanića.

Kljub bolj ali manj jasnim dokazom gre srbski zgodovinar Sima Ćirković molče preko omejenih ugotovitev in sorodstvenim zvezam med Celjani in Kotromanići ne pripisuje posebne veljave.¹² V potrditev rodbinskih zvez med Celjskimi grofi in bosensko vladarsko rodbino Kotromanićev obstaja še en trden dokaz. To je pečat grofice Katarine na listini iz leta 1374, na katerem sta upodobljena dva ščita srčaste oblike: na levem je upodobljen celjski grb s tremi zvezdami, na desnem pa bosenski pečatni simbol s povšečno progno z desne na levo.¹³

V kasnejših pregledih M. Kos pravilno navaja, da je bila Katarina hčerka bana Stjepana Kotromanića. Kaj je vplivalo na spremembo tega podatka v Kosovih pregledih, bi težko ugotovili. Morda je Kos odkril razpravo I. Rugarca, ali pa je podatke povzel po Zgodovini Celja Janka Orožna, ki je izšla leta 1927. Različen je v Kosovih pregledih tudi datum poroke. Večinoma navaja letnico 1361 ali 1362, le v Enciklopediji Jugoslavije omenja letnico 1360 (ali 1361) in se tako približa verjetni letnici.

Na nekaj dilem in različnih datumov naletimo v zvezi s poroko Hermanove hčerke Barbare z ogrskim kraljem Sigmundom. V prvi izdaji Zgodovine Slovencev (1933) navaja Kos, da je postala Barbara Sigmundova žena leta 1406 (ali 1408?). V drugi izdaji Zgodovine Slovencev (1955) navaja letnico 1406 z opombo »prejkone«, kar se ponovi še v nekaterih drugih pregledih. Različna je letnica v Enciklopediji Jugoslavije (1956). V tekstu zasledimo letnico 1406, v genealoški tablici pa 1404 (verjetno gre za napako). Bogo Grafenauer v Enciklopediji Slovenije dopušča celo leto 1405. Dubrovniško gradivo v nekem smislu potrjuje, da se je Sigmund poročil z Barbaro konec leta 1405.¹⁴

Poroka Hermana I. s Katarino Kotromanič je pomenila spremembo visoke politike Celjskih grofov. Na te rodbinske zveze sta se sklicevala grof Herman II. in bosenski kralj Tvrtko II., ko sta sklepala dedno pogodbo. Tej pogodbi je Milko Kos posvetil še posebno pozornost. Ugotavlja, da je politika transverzalne črte ob Dravi in Savi navzdol, iz osrčja Alp na Balkan, politika ki ji je bil s pridobitvijo ortenburške dediščine na Koroškem in Kranjskem položen temeljni kamen na zahodu. Po zamisli grofa Hermana pa naj bi dobila svojo vzhodno osnovo v Bosni, kamor so posegle rodbinske zveze že za Hermanovega očeta. Grof Herman II., ki je bil, kot poudarja Kos, po svoji materi slovanske krvi,¹⁵ je leta 1427 pod konec svojih dni dosegel od bosenskega kralja Tvrtka II. odločitev, naj pripade kraljevinu Bosna grofu Hermanu in njegovim potomcem, če bi Tvrtko II. umrl brez zakonitih dedičev. Listina je bila izdana na gradu Bobovac 12. septembra 1427.¹⁶ M. Kos žal ni omenil predzgovine tega dejanja. Zaradi turške nevarnosti se je kralj Tvrtko II. že leta 1425 začel dogovarjati z ogrsko-hrvaškim kraljem Sigmundom. Posrednik pri teh pogajanjih je bil Celjski grof Herman II., sorodnik obeh kraljev. Tvrtko II. se je ponovno opredelil za Ogrsko in, kot je videti, je že tedaj pristal, da Hermana II. proglasi za svojega naslednika.¹⁷

Do uresničitve dedne pogodbe po smrti Tvrtka II. ni prišlo. M. Kos meni, da se je to zgodilo zaradi ogrskega in turškega nasprotovanja.¹⁸ Mislim, da je takšna Kosova trditev zelo pavšalna in ne ustreza povsem dejstvu. S tem aktom je kralj Tvrtko II. kar dvakrat prelomil bosensko srednjeveško pravno pojmovanje glede dedovanja v vladarski rodbini Kotromanićev. Na eni strani je Tvrtko ponujal krono velikašu, ki je bil le daljni sorodnik Kotromanićev, na drugi strani pa je obšel vse še živeče moške člane rodbine Kotromanić in predvsem sabor plemstva. Temu je namreč pripadala izrecna pravica, da izmed Kotromanićev izbere vladarja. Od te pogodbe Celjani niso imeli nobene koristi, kajti bosenski fevdalci so jo proglasili za nično. Ko je Tvrtko II. leta 1443 umrl brez potomcev, bosenski fevdalci niso hoteli priznati Celjskega grofa Friderika II. (Herman je bil že mrtev) za svojega kralja. Izvolili

¹² S. Ćirković, n.d. str. 387, glej genealoške tablice.

¹³ I. Voje, Katarina Celjska-Kotromanička in njen pečat, Celjski zbornik 1977–1981, Celje 1981, str. 287–290.

¹⁴ I. Voje, Celjski grofi in Dubrovnik, Celjski zbornik 1990, str. 28; B. Grafenauer, Celjski grofje, Enciklopedija Slovenije, zv. 2, Ljubljana 1988, str. 13.

¹⁵ M. Kos, Grofje Celjski, str. 265.

¹⁶ V. Klaić, Povijest Hrvata, sv. II, Zagreb 1900, str. 110; S. Ćirković, Istorija srednjovekovne bosanske države, str. 259, 260; VI. Ćorović, Historija Bosne, str. 435. L. Thalloczy, Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter, München–Leipzig 1914, str. 208.

¹⁷ P. Živković, Tvrtko II. Tvrtković, str. 115–118; J. Radonić, Zapadna Evropa i balkanski narodi, Novi Sad 1905, str. 48–49.

¹⁸ M. Kos, Grofje Celjski, str. 264.

so za kralja Stjepana Tomaša, prijatelja in zaveznika ogrskega magnata Ivana Zapolje, ki je bil znan nasprotnik Celjskih grofov.¹⁹ Ker so Turki, ki so sicer podpirali hercega Stjepana Kosačo, ta je namreč nasprotoval izvolitvi Stjepana Tomaša za kralja, pretrpeli več porazov, se je nadaljna usoda bosenskega kralja reševala le na ogrskem dvoru. Nastalo politično situacijo je nameraval izkoristiti tudi celjski grof Ulrik II. Skušal je uveljaviti pravico do bosenske krone na podlagi pogodbe, ki sta jo leta 1427 sklenila Tvrtko II. in Herman II.²⁰

Več netočnosti ali razlik zasledimo tudi v zvezi z ubojem Friderikove žene Elizabete Frankopanske, pri označbi porekla Veronike in navedbi datuma njene usmrtitve. Kos navaja, da Friderik II. ni živel v najboljših odnosih z ženo Elizabeto. Ljubezen do male plemkinje Veronike je privedla leta 1422 do uboja Elizabete. Kos zapiše, da so jo našli mrtvo v postelji ter da je ta zločin napravil mož Friderik II, vendar dostavlja, »tako je šel ljudski glas.«²¹ Bogo Grafenauer omenja možnost, da se je to zgodilo najkasneje konec leta 1423, ker Friderik v začetku leta 1424 ponuja posesti, ki ji je dobil iz njene dediščine, Benetkam.²²

Po smrti Elizabete naj bi se Friderik II. poročil z Veroniko, vendar Kos ne navaja točnega datuma poroke. B. Grafenauer meni, naj bi se to zgodilo pred sredo leta 1425, kajti tedaj je po aktih, ki jih je objavil Cusin, prosil Friderik zase in za Veroniko v Benetkah zatočišče.²³ Sporna je tudi letnica usmrtitve Veronike. M. Kos v Narodni enciklopediji (1925) navaja, da je je dal Herman II. kot čarovnico utopiti v kadi 18. oktobra 1428 (?). V ostalih pregledih navaja kot leto smrti 1425. Bogo Grafenauer je raziskal tudi ta dogodek in ugotovil, da se je to zgodilo gotovo 17. oktobra 1425. leta. Za njen oktobrski dan vemo, leta 1425 pa je bil edini oktober preden je bil Friderik izpuščen iz zapora.²⁴

Glede porekla Veronike prinaša M. Kos podatek iz Celjske kronike, da je njenemu imenu dodan atribut »von Dessinitz«. Ta atribut so spravljali v zvezo z imenom vasi Desinić v Hrvaškem Zagorju, kjer naj bi živel njen rod. Prav tako se Kos sklicuje na nek vir, ki pravi, da je bila iz viteške rodbine, ki jo po plemiškem položaju bila nižja od rodbine njenega moža.²⁵ Drugačno tezo o poreklu Veronike omenja le v Hrvaški enciklopediji. Tu pravi, da je bila Veronika plemkinja iz šleskega Tešina. Šleski historiografi iz 17. in 18. stoletja (N. Henelius, F. Luca, F. M. Sommerberg) beležijo, da se je celjski grof Friderik oženil z Veroniko iz Cieszina, s hčerko cieszynsko-novoglogovskega vojvode Boleslava I. Ta teza je neutemeljena, kajti Veronika gotovo ne izvira iz linije šleskih Piastov.²⁶ Vprašanje Veronikinega izvora se odpira tudi ob dokumentu, s katerim je Friderik II. prosil leta 1425 za zatočišče v Benetkah, pri tem predstavlja Veroniko kot visoko dvorjanko ogrskega kralja in tudi kot »la figlia di un gran baron di Ungheria.«²⁷ M. Kos je bil dovolj previden, da je zapisal, da so trditve o njenem izvoru samo domneve in da vprašanje ni rešeno. Friderikovo pismu beneškemu senatu leta 1425 nas gotovo svari pred izrecnimi trditvami o njenem nizkem rodu.

Uboj zadnjega Celjana Ulrika II. v beograjski trdnjavi leta 1456 prikazuje M. Kos dokaj podrobno, vendar v enem članku navaja, da je bil Ulrik žrtev političnega atentata.²⁸ Težko je reči, zakaj je Kos uporabil to formulacijo.

V Zgodovini Slovencev (v obeh idajah) Kos precej obsežno opisuje boj za celjsko dediščino po uboju Ulrika II. Pri tem ga zanima usoda Ulrikove vdove Katarine Branković. Veliko novih podatkov o dejavnosti Ulrikove vdove Katarine vse do njene odločitve 1469, da

¹⁹ S. Širković. Istorija srednjovekovne bosanske države, str. 176–177; Povijest hrvatskih zemalja BiH, str. 505–507.

²⁰ I. Voje. Odnos celjskih grofova prema političkim prilikama u BiH, str. 57.

²¹ M. Kos. Zgodovina Slovencev. Ljubljana 1933, str. 216, po Kosu naj bi se Friderik II. poročil z Elizabeto leta 1388; B. Grafenauer pa navaja letnico poroke 1405, geslo Veronika Deseniška. Slovenski biografski leksikon, 13. zvezek. Ljubljana 1982, str. 412.

²² B. Grafenauer. Geslo Veronike Deseniške. SBL, 13. zv., str. 412.

²³ F. Cusin. Il Confine Orientale d'Italia nella politica Europea del' XIV e XV secolo, vol. I, Milano 1937, str. 356–365; isti. Archeografo triestino, 1936, št. 14 in 17.

²⁴ B. Grafenauer. Okrogla miza »Celjani v slovenskem in srednjeevropskem prostoru«, str. 109.

²⁵ M. Kos. Desenička, Veronika, Enciklopedija Jugoslavije, zv. 2, Zagreb 1956, str. 693.

²⁶ M. Kos. Celjski grofovi, Hrvatska enciklopedija, zv. III., Zagreb 1942, str. 668.

²⁷ B. Grafenauer, Okrogla miza »Celjani v slovenskem . . .«, str. 109.

²⁸ M. Kos. Jesu li Celjski grofovi bili Jugoslaveni?, str. 31.

zapusti Zahod in se preseli k sestri Mari na turško ozemlje v Makedonijo, je bilo odkritih v dubrovniškem arhivu in objavljenih v nekaterih novejših publikacijah.²⁹

Odprto ostaja vprašanje o povezanosti in stikih Celjanov s turškimi sultani. Še posebej to velja za zadnjega Celjskega grofa Ulrika II., ki naj bi te stike vzpostavil preko žene Katarine oziroma njene sestre Mare, vodilne osebnosti v sultanovem haremu. M. Kos se je tega vprašanja dotaknil v predavanju Grofje Celjski leta 1937. Zastavlja si namreč vprašanje, kaj je bilo mišljeno glede zvez s krivoverniki in neverniki? Pri tem se Kos sklicuje na papeškega kardinala legata, ki je poročal o beograjski katastrofi svojemu mecenu neapeljskemu kralju Alfonzu, da sta Mohamed (sultan) in grof Ulrik sovražnika vere, oni zunanji, ta pa domači. Kos poudarja, da ne smemo prezreti Celjske kronike, ki poroča o sultanu Muratu, da je bil despotov zet in grofa Ulrika Celjskega svak. Rad naj bi imel celjski rod in rad mu je vedno nudil pomoč in oporo. Na smrtni postelji naj bi priporočil svojemu nasledniku, naj ne dela in ne dopusti, da bi se prizadejale celjskim zemljam in ljudem škoda. Leto dni na to naj bi Mohamed II., Muratov naslednik poslal Celjskemu grofu poslanstvo, mu izrazil pripravljenost pomagati in mu poslal čete iz Turčije. K temu poročilu Kos nima pripomb ali komentarja, vendar tega teksta ni vključil v drugo izdajo Zgodovine Slovencev. Z drugimi viri teh vesti zaenkrat ne moremo potrditi, morda bi našli odgovor v turških virih, ki pa nam zaenkrat žal niso dostopni.

Zelo jasno stališče je Milko Kos ob razpravi o nacionalnih tendencah Celjskih grofov, povezanih z njihovo ekspanzijo proti jugu in jugovzhodu oziroma poseganju v balkanski prostor. Nekateri so jih prikazovali kot dinaste, ki so imeli v mislih in načrtih veliko državno tvorbo na jugu, nekakšno predhodnico Jugoslavije. V pregledu slovenske zgodovine v »Slovenački« (1927) je Kos sicer v skladu s takratno politično orientacijo poudaril, da o nacionalnih tendencah in nameri Celjanov, ustvariti veliko jugoslovansko državo, ne more biti govora, vendar je še dopuščal možnost, da »su snage i imanje grofova Celjskih na slovenskom jugu mogli dati osnovo za jednu državo na teritoriju Srba, Hrvata i Slovenaca, koja bi vremenom mogla postati in narodna«. Toda, ko je prišlo ob premieri drame Bratka Krefta »Celjski grofi« v Slovenskem narodnem gledališču jeseni leta 1932,³¹ v slovenskem časopisju do polemik o zgodovinskem pomenu Celjskih grofov in predvsem o njihovi vlogi v jugoslovanski zgodovini,³² je bilo stališče M. Kosa do teh vprašanj dokončno izoblikovano. V članku »Jesu li Celjski grofovi bili Jugoslaveni?« je poudaril, da so posamezne članke o teh vprašanjih napisali književniki, ne pa zgodovinarji. Motiv o Hermanu, Frideriku in Veroniki je v razgibani snovi dobival v različnih obdobjih slovenske zgodovine različno politično in socialno obravnavo. Predvsem so v ospredju štiri dela slovenske dramatike s to snovjo: Jurčičeva in Župančičeva Veronika Deseniška, Novačanov Herman Celjski in tem dramam idejno nasprotni Kreftovi Celjski grofi. Snov iz zgodovine Celjskih grofov je večinoma rabila za izpovedovanje slovenske oziroma jugoslovanske nacionalne misli, medtem ko je Bratko Kreft z marksistično interpretacijo nameraval razbiti meščanski mit o slovenstvu Celjskih grofov.

Politika Celjskih grofov je bila resda bolj kot katera drugih fevdalnih rodbin na slovenskih tleh v srednjem veku usmerjena proti jugu in vzhodu. Celjani so bili v sorodstvu s srbskim despotom, bosenskim banom in hrvaškim plemstvom, imeli so posest na Hrvaškem in Ogrskem, vmešavali so se v politične zadeve Hrvaške in Bosne. Tisti, ki so videli v celjskem gospodstvu zametek neke bodoče države na slovanskem jugu, pozabljajo po mnenju M. Kosa, da niso bili politični cilji Celjskih usmerjeni le na slovanski jug, marveč tudi na Ogrsko, Avstrijo in dalje proti severu na Češko. Če so Celjani to svojo dinastično politiko usmerjali

²⁹ R. Čuk, Carica Mara, Istorijski časopis, knj. XXV, Beograd 1978, str. 84–86; I. Božić, Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku, Pos. izd. SANU, Beograd 1952, str. 160; J. Tadić, Promet putnika u starom Dubrovniku, Dubrovnik 1939, str. 95–96.

³⁰ I. Voje, Odnos Celjskih grofova prema političkim prilikama u BiH, str. 61; isti, Vplivi osmanskega inperija na slovenske dežele v 15. in 16. stol., ZČ, 30/1–2, Ljubljana 1976, str. 5.

³¹ Bratko Kreft, Celjski grofje. Drama iz življenja srednjeveških fevdalcev, katerim so tlačanili naši predniki, Ljubljana 1932.

³² Karel Verstovšek, Celjski grofje in jugoslovansko ozemlje, Ilustrovani narodni koledar, I. XVII, Celje 1906; Emilijan Lilek, Jugoslavenska politika celjskih grofova, Nova doba, I. II, št. 7, 8, 9, Celje 1920; Štefan Sagadin, Celjski grofje, Pokret za državno ujedinjenje jugoslovanskih dežel pred 500 leti, Vojnički glasnik, g. II, Beograd 1921, št. 11/12, str. 129–131, št. 12, str. 155–157.

tudi proti vzhodu in jugovzhodu, so to delali pač zato, ker jim je tako kazalo in so srečna naključja to s seboj prinesla. Na sever so jim zvezo branila nasprotstva do njihovih najmočnejših tekmecev Habsburžanov, na jug v Italijo pa so njihovo dinastično politiko onemogočale Benetke. Za zadnjega Celjana Ulrika II. Kos ugotavlja, da je bilo težišče njegove širokopotezne politike na Ogrskem. Tukaj in ne južno od Drave in Save bi bilo nemara središče politične sile Celjskih. To zelo rigorozno stališče je M. Kos do neke mere omilil v zadnjem pregledu zgodovine Celjskih grofov v Enciklopediji Jugoslavije s formulacijo, da je bila politika celjskih dinastov pomembna za naše dežele zato, ker so imeli svoj sedež v Sloveniji in je njihova oblast na tem teritoriju ogrožala oblast Habsburžanov.

V teh razpravljanih se M. Kos dotakne tudi vprašanja nacionalne pripadnosti Celjanov. Med drugim navaja, da so Celjani pripadali rimsko-nemški državi in bili od leta 1436 tudi državni knezi. Zaradi tega so Celjani, v kolikor viri o tem sploh govorijo, označeni kot Nemci (Deutsche, Alamani, Theotoni). Kot take jih označujejo ne le nemški marveč tudi ogrski, srbski, poljski, češki in španski viri. Ogrski zgodovinopisec Thuroczy, ki je pisal svojo kroniko nedolgo po koncu Celjanov, pripisuje Ulriku II. nemško-nacionalne namene. Tudi v domači hiši naj bi bili Celjani Nemci, vendar Kos dodaja, da tega seveda ne smemo pojmovati v današnjem smislu. M. Kos v zvezi z nacionalno opredelitvijo plemstva poudarja, da v 14. in 15. stoletju pri nas še ne poznamo nacionalnega gibanja in o kakem nacionalizmu ni govora. Znana je pač pripadnost državi, neke vrste državni nacionalizem.³³

Po letu 1955, ko je izšla druga dopolnjena izdaja Zgodovine Slovencev, Kos ni več napisal članka ali razprave o Celjskih grofih. Verjetno bi z ozirom na novejša dela, ki obravnavajo Celjske grofe in navajajo nove vire ter dopolnjujejo znano sliko, spremenil ali dopolnil prikaz zgodovinskega razvoja in pomena Celjskih grofov v slovenski zgodovini. Tu mislim predvsem na študije Vl. Čorovića,³⁴ Sime Čirkovića,³⁵ in Dušanke Dinić-Knežević,³⁶ ki so na podlagi novega arhivskega gradiva iz dubrovniškega arhiva opozorili npr. na povezave Ulrika II. s hercegom Stjepanom Vukčićem Kosačo in Dubrovniško republiko, ali pa študije Nade Klaić³⁷ in Heinza Dopscha,³⁸ ki sta osvetlila vlogo Celjanov v hrvaško-ogrskem oziroma avstrijskem prostoru.

Zaključil bi z mislijo Milka Kosa, ko je v nekem članku o Celjskih grofih razmišljal takole: »Med plemiški rodovi slovenske zemlje ni nobenega, ki bi ga po njegovem sijaju in naglem dvigu, po zgodovinskem pomenu in po ostri izklesanosti posameznih njegovih članov mogli primerjati s celjskim . . . Po preteku pol tisočletja moremo historično podobo grofov celjskih očrtati z večjo objektivnostjo kot so jo mogli, smeli ali hoteli njihovi sočasniki. Historikovo objektivno prizadevanje mora biti povedati le to, kar so grofje celjski bili, pokazati kaj so hoteli, dosegli ozir. nedosegli ter kaj so pomenili, nasprotno pa odkloniti vse, kar se temu rodu le pripisuje.«³⁹ Milko Kos je prav pri obravnavi Celjskih grofov začrtal pravo smer nadaljnjih raziskav in vloge Celjskih grofov v slovenski zgodovini, pri čemer se je zavedal, da bi kaj več o državno-političnih ciljih te fevdalne rodbine dala šele kritična, na virih zasnovana zgodovina Celjskih grofov.

³³ M. Kos, Grofje Celjski, str. 467–468.

³⁴ Vl. Čorović, Historija Bosne.

³⁵ S. Čirković, Herceg Stefan Vukčić Kosača i njegovo doba, Pos. izd. SANU, Beograd 1964.

³⁶ D. Dinić–Knežević, Dubrovnik i Ugarska.

³⁷ N. Klaić, Zadnji knezi celjski v deželah sv. krone, Celje 1982 (ponatis 1991).

³⁸ H. Dopsch, Die Grafen von Cilli – ein Forschungsproblem?

³⁹ M. Kos, Grofje Celjski, str. 269.

Zusammenfassung

DIE GESCHICHTE DER GRAFEN VON CILLI IN DEN WERKEN VON MILKO KOS

Ignacij Voje

Die umfassendste übersicht der Geschichte der Grafen von Cilli gibt Milko Kos in den beiden nicht ganz identischen Ausgaben der »Zgodovina Slovencev« (Die Geschichte der Slowenen, 1933 und ergänzte Ausgabe 1955). Ein kürzerer, zusammengefaßter Überblick ist in der »Istorija Slovenaca« (Die Geschichte der Slowenen) im Sammelband »Slovenacka« (Slowenien, Beograd 1927) und in der »Zgodovina narodov Jugoslavije« (Die Geschichte der jugoslawischen Nationen, Bd. 1, 1953) enthalten. Ferner behandelt M. Kos die Grafen von Cilli in enzyklopädischer Form in der »Narodna enciklopedija SHS« (Die nationale Enzyklopädie der Serben, Kroaten und Slowenen, 1925, 1929), in der »Hrvatska enciklopedija« (Die kroatische Enzyklopädie, 1942) und in der »Enciklopedija Jugoslavije« (Die Enzyklopädie Jugoslawiens) in der ersten kroatischen (1956) und der zweiten slowenischen Ausgabe (1985). Außerdem setzte er sich mit den Problemen der Grafen von Cilli in dem polemischen Artikel »Jesu li Celjski grofovi bili Jugosloveni?« (Waren die Grafen von Cilli Jugoslawen?, Pravda 1933) auseinander sowie in seinem Vortrag »Grofje Celjski« (Die Grafen von Cilli) im Jahre 1937, der erst 1985 in der Publikation »Srednjeveška zgodovina Slovencev« (Die mittelalterliche Geschichte der Slowenen, Sammelband mit Abhandlungen von M. Kos) erschienen ist. Insgesamt gab M. Kos 10 Übersichten und Abhandlungen über die Grafen von Cilli heraus, bzw. 12, wenn dazu noch der gleiche Text in zwei verschiedenen Enzyklopädieausgaben berücksichtigt wird. Gerade diese Zahlen zeugen davon, daß M. Kos jener slowenische Historiker war, der sich mit der Geschichte der Grafen von Cilli am intensivsten auseinandergesetzt hat.

Obwohl sich M. Kos nicht wissenschaftlich mit den Grafen von Cilli befaßte, lieferte er mehrere interessante Auffassungen über ihre Entwicklung und trug zur Klärung ihrer Bedeutung und Rolle in der slowenischen Geschichte bei. Gerade auf diese Auffassungen weist der Autor in seiner Abhandlung hin, setzt sich mit einigen von ihnen kritisch auseinander und deutet auf einige Fehler und Unstimmigkeiten hin. Eine deutliche Stellung nahm M. Kos in der Debatte über die nationalen Tendenzen der Grafen von Cilli ein im Zusammenhang mit ihrer Expansion im Süden und im Südosten bzw. ihrem Eingreifen in den Balkanraum. In diesen Diskussionen berührte M. Kos auch die Frage der nationalen Zugehörigkeit der Grafen von Cilli, wobei er die Auffassung vertrat, bei ihnen habe es sich um eine Art staatlichen deutschen Nationalismus gehandelt.

CELJSKI ZBORNIK

lokalni zbornik z najstarejšo tradicijo na Slovenskem

Celjski zbornik 1993 obsega več kot 350 strani, predstavlja pa kar 15 kvalitetnih razprav uglednih slovenskih raziskovalcev, ki se na tak ali drugačen način ukvarjajo z zgodovino Celja in celjske regije, posegajo pa tudi v širši slovenski in evropski prostor (mdr.: D. KOS – Lastniki, posestniki in prebivalci grajskih poslopj na Celjskem do začetka 15. stoletja; I. STOPAR – Kuwassegove vedute Slovenske Štajerske (1840–1845); I. ZAJC-CIZELJ – Učni jezik in materinščina na celjskih osnovnih šolah 1777–1918; B. GOROPEVŠEK – Razpad sloge na Slovenskem Štajerskem; B. HIMMELREICH – Slovenski člani jugoslovanske delegacije na pariški mirovni konferenci 1919–1920; A. ŽIŽEK – Oris strukture in delovanja Štajerske domovinske zveze na Celjskem v letih 1941–1945; M. MIKOLA – Delovanje partizanskih in vojaških sodišč na Celjskem v letih 1941–1945; I. GRDINA – Avtobiografsko in avtotematsko v Prešernovem opusu; J. CVIRN – Ludvik Gumplowicz in Slovenci).

Publikacija, ki se je v zadnjih letih preoblikovala v kvalitetno domoznansko revijo, je tudi v oblikovnem smislu sodobno urejena. Opremljena je z angleškimi izvlečki in obsežnimi nemškimi povzetki. Njena vsebina pa je zanimiva za vsakogar, ki ga zanimajo zgodovinska, družbena in kulturna vprašanja.

Cena letnika 1993 s 5% davkom znaša 2.000 SIT, starejši letniki pa so naprodaj za polovično ceno. Če postanete stalni naročnik, imate 20% popusta. Zbornik lahko naročite preko telefona 063/26-731, faksa 063/25-350 ali pa pisno na naslov: Osrednja knjižnica Celje, Muzejski trg 1a, 63000 Celje s pripisom za Celjski zbornik.